

Balázs Attila

Kinek Észak, kinek Dél. Vagy a világ kicsiben

Alapy György várparancsnok még soha nem látta olyan szépnek, olyan szelídnek az alatt húzódó pannon tájat, mint turbánok, handzsárok, kopják, fehérle sátrak, vitorlák és lengedező félholdas zászlók örvénylő sokasága mögött azon a napon, amikor száznál is kevesebb megmaradt emberével együtt a romba döntött, lángoló erődítmény utolsó, legerősebb, legmagasabb tornyába vette be magát halálra szántan, mert hogy is lehetett volna másképp, mint hősiezen. Netán vakmerőn. Vagy csak felettébb ostobán? Mindegy. Az ellenség utolsó rohama előtt mintha egy pillanatra megállt volna az idő, picit vissza is billent, így Alapynak lehetősége nyílt még egyszer körülnéznie a magasból, mielőtt a számtalan keskeny ostromlétráról feléje nyúló kezek véresre horzsolat bokájánál fogva lerántanák a mélybe. Békés volt e táj, mint a legelésző kövér marha, és hallgatott, mintha maga is kíváncsi lenne, most aztán mi következik. Konok tekintete Alapynak érzése szerint utoljára pihent meg szemközt a végtelen alföldi rónaságon, az odalenn aranybarnán kanyarodó, néha zöldes, néha kékes színekben játszó, széles, gyakran szinte muzsikáló folyón, hömpölygő vize mellett a miriád szűnyog ingoványával, balra az ugyancsak kékes hegygerinccel, amelynek egyik innenső magas pontjára épült ez az átkozott hadifészek, amelyért neki mindjárt hálnia kell. Alapy György várkapitány még egyszer fölpliszlantott az égre, de kivételesen nem látott ott semmit, semmiféle égi jelet, amely netalán gyors tanáccsal, némi reménnyel, váratlan eligazítással szolgált volna. Alapy György ekkor nagyon egyedül érezte magát. Csak egy sötét madarat látott az égbolton, kissé távolabb, erős ellenfényben. Nem tudta megállapítani róla galamb-e, vagy varjú? Egyszerre öntötte el megint a halálos düh meg a végtelen bánat.

A várat, amelyet az ellenség az ostrom első pillanatától kezdve olyan szorosán zárt körül, akkora túlerővel, hogy onnan rendesen még kimenteni se lehetett, az 1200-as évek derekán építették Magyarország ciszterci rendű bélakúti apátságának védelmére, és erősítették meg később valamelyest az egész országnak a töröktől való védelemre, amikor a veszély feltűnni látszott a déli határon. Erősítették, és ha nem is eléggé, még így is a legnagyobb, legmagasabb zárt kaput jelentette 1526-ig a hódító oszmán sereg számára a nándor-

(regényrészlet)

fehértvári, azaz belgrádi Kalemegdan után – a Buda felé vezető hadiösvényen. Illetve: a hadak tág és hosszú útján. Olyan helyre került, amelynek közelében a római időkben már léteztek őrhelyek, így például Cusum és Acumincum, ahonnan dicső Marcus Aurelius katonái csaptak néha át a folyó másik partjáról a limest fenyegető különféle barbár társaságokra, elsősorban a szarmataivadék jazigokra, de előfordult itt más éhes népség is e széles, huzatos „tatárpusztán”, amely népség netán gyomrának szilaj dühétől vezérelve, legyőzhetetlen rablásokényszerből, vagy akár pusztá heccből is veszélyt jelentett a nagy birodalomra nézve. Száguldoztak itt hunok, jöttek előttük szlávok a nagy népvándorlás áradatával, gótok lepték el a jazigok szomszédságát, véres csatákban szorítva vissza a rómaiakat.

A tóduló keleti népek legerősebbje, a hun, a negyedik század végén ért ide, az egykor volt óriástenger medrének erre a részére, és foglalta el a Duna–Tisza közének legalsó fertályát is, söpörte el innen a roxolán és más kisebb-nagyobb, felmorzsolódó törzsek szerveződésén túl a római uralmat. Történészek panaszkodnak, hogy az itt egymásra következő, egymásba olvadó népek káoszában minden összekutyulódik, s hogy erre felé hatszázig néptolongságnál egyebet sem látunk. Egy a kevés szavahihető beszámoló közül a rómaiak és a jazigok legzajosabb összecsapását őrizte meg, amelyben a rómaiak győztek, ahogy azt Vokura, a jazigok tüstént bolondnak nézett, lesántított és kiközösített sámánja is megjósolta: vízen. Tényleg ott esett meg a dolog, mert hogy a folyó befagyott, a római légiósok pedig a jégpáncélon kaszabolták le az ellent. A jazigok erre nagy rimánkodással békét kértek, ám a római hadi taktika nem javallotta a kegyelmet egy félig legyőzött nép számára. Ezért-e, vagy sem, mindenesetre a barbárokkal iszonyatosan sokat bajlódó Róma valamiféle bűn miatt bekövetkező égi bosszúvalós földi csapásaként élte meg a történetben ezen a ponton hajmeresztő üvöltéssel bevágató, emberbőr ostorával vadul csapkodó, csendes elmélkedésre emberi habitusánál fogva nem túl alkalmas Attilát.

Ahogy a hunok mozogtak előre – a későbbi törökével ellentétes irányban –, a gót, alán és szláv törzsek, simulva a túlnyomó többséghez, hozzájuk csatlakoztak. Ezekben az időkben jelentős hun erők összpontosultak a Cusummal és Acumincummal szembeni gyepes területen. Ott mázolták magukat állott lóhúggal, szórták bőrüket pernyével a harcosok két komolyabb hadművelet között, hogy legalább elbizonytalanítsák az ingoványból veszettül kirajzó szünyogokat, s indultak portyáikra, jártak át cserkészni a mai Szerémségbe. Jobbik esetben csak szőlőt lopni stikában a Fruska Gora termékeny lankáiról, rosszabbik esetben szűz leányt rabolni fegyverrel Sirmium környékéről. Aztán, amikor Attilát is megelégtették az égi intézők, egyszerűen eltakarították a történelem útjából. Hogy szálla, csont, mócsing, mifene akadt a torkán a falánk, nagy természetű vezérnek, netalán tüzes menyecske csókos nyelve, vagy a megbokrosodott lova rúgta agyon, amikor hágni próbálta (több változat a sok közül, utóbbi gúnyos római), lényegében mindegy: Attila halálával összerogyott, majd a szóban forgó jókora területen, a Duna–Tisza közében élő gepidák és szlávok erre következő, azonnali bőszi lázadásával, támadásával ki is múlt e laza, főképp hallgatólagos barbár érdekszövetség.

A hun és magyar rokonságot hévvel tagadó Érdújhelyi Menyhért zentai történész és keresztény hitoktató – aki netán sértődésből, netán hivatástudatból, ez itt homályban fészkel, az 1900-as évek elején a maga részéről új honfoglalásra adta fejét, és kivándorolt az Egyesült Államokba – írja egyik tudós, ennek ellenére felettebb izgalmas dolgozatában, hogy ez a vidék, amelyik századokon át küzdelmi területül szolgált az egymást irtó népek élethaláltusáinak, még egy viaskodásnak lett színtere a kilencedik század alkonyán. A magyarok, akik véres csaták árán vették hatalmukba lépésről lépésre a Duna–Tisza közét, lehatoltak ide, egészen a legalsó részig. Bővebben erről nem szólnak a magyar honfoglalás krónikái, ellenben szólnak, vagy sem, mint mondja, a magyar térhódítás megtörtént. Szerinte a magyarok a mai Újvidék helyén mindjárt a honfoglalás alkalmával megtelepedtek, miután – ahogy mondja – erősen képviselve lett itt a magyar elem. Olyannyira, hogy hosszú időre uralkodóvá vált, és nagy asszimilációs erővel bírt, miként azt egészében véve láthatjuk a kabarok, besenyők, kunok, palócok, jászok, böszörmények és mások magyar történelmi konstellációjában, leszámítva a zsidóságot (bár azt sem egészében). A korabeli okiratokban mindenütt magyarsággal találkozunk, a vidék szláv jellege csaknem eltűnt, hogy majd jóval később virágozzon fel ismét, a magyarokat csaknem leradírozó mohácsi vész után.

Nos, annak a várnak az oldalában, ahol vitéz Alapy György említett történelmi vész előtt kétségbeesetten nézett föl az égre (a vár, ha más formában, de ma is megvan Újvidékkel szemben), annak a sűrű bodzabokrokkal takart északi részén, a magaslat legnagyobb oldalsziklája alatt a régi időktől fogva volt egy mély barlang. Illetve megvan ma is, csak befalzták, miután kíváncsiskodók kisebb csoportja majdnem örökre eltűnt benne, pontosabban a barlanggal összekötött, mintegy tizenhat kilométer hosszú kazamata útvesztőben. Úgy tudni, ott húzta meg magát kiebrudalása után az akkor még csak puszta barlangban Vokura, a jazig varázsló és barbár próféta, aki meg merte jövendölni népének tragédiáját. A környéket őrző római katonák, maguk is innen-onnan verbuvált, lelkükben nagyon egyszerű, többnyire nagyon babonás emberek, félelemmel teli szívvel hallgatták a csikasszá változott, háborodott lelkű sámán kibékíthetetlen vonyíkolását, kaffogását a teliholdra, és a világ összes pénzéért se merészkedtek volna oda megpróbálni elpusztítani; annyiért sem, nemhogy annak az egyre vékonykább zsoldnak a fejében, amely maga is elfogyott lassan, akár a hold, és nekik menniük kellett új gazdát keresni. Ettől függetlenül Vokura még évszázadokig ott acsarkodott mindenkire, aki arra járt, egyszer meg is támadott egy szerencsétlen tífuszos vándort holmi óriási, sánta farkas képében, és menten széttépte. Pogányságához nem fért kétség, és ki tudja, meddig garázdálkodik még ott utolsó vérszomjas, habzó szájú, torzonborz, vandál baromként, ha Péter remete meg nem öli jókora keresztjének kihegyezett, megélesített végével, meg nem nyúzza, bőrét ki nem teríti a barlangban, s rá nem fekszik.

Attól fogva ott élt ez a Péter remete, akiről csak annyit lehetett tudni, hogy egy esős hajnalon érkezett egyetlen zsákszerű csuhában, naphosszakat imádkozott, beszélni senkivel nem akart, és azt ette, amit puszta kézzel fogott ki az ártér vízből. Azt se mondta, szerb vagy magyar, netán valami más, csak annyit mor-

mogott latinul, hogy Rómából jött, és Isten küldte. Farkasölő Péter remete végül is nem a barlangban, hanem a könyörületes ciszterciek ingyen ágyában adta vissza lelkét teremtőjének, már nagyon idős korában, midőn meg is vakult, meg már meg is siketült, meg az összes foga kihullott, hovatovább a melle is behorpadt. Annyira nem is lenne fontos nekünk, ha egyesek szerint nem ő lett volna az, akiről az 1526-ban török ostromolta várat annak előtte jócskán Péterváradnak keresztelték.

Itt ugrik be rögvest nagy tiltakozással Érdújhelyi Menyhértünk, akiből ezúttal inkább a tizenkilencedik századi, magát tárgyilagosságnak tartó, holmiféle legendákat, mendemondákat tagadó történész beszél, de megszólal belőle a magasabb irodalom bővületében élő, olvasó ember úgyszintén. Róla tudni kell azt is, hogy nem csupán bibliai magyarázatokkal foglalkozott, nemcsak a történelmi hagyatékot kutatta azzal az irigylésre méltó erővel, amellyel Isten őt megáldani találta, hanem magával a szépirodalommal ugyancsak, és abban nem csupán a vallásos zsolnárok és prédikációk izgatták, hanem a profán irodalom egyaránt. Természetesen leginkább az, ami a magyar haza fogalmával, illetve a hazának lelkes szolgálásával függött össze, azonban sok balszerencsés szemléletű politikussal ellentétben ő tisztán látta, szeretett országa nem csak magyarból áll, és van ám itt ahány, annyiféle. E szemlélet kialakulását vitathatatlanul segítette, hogy az ún. Délvidéken élt és alkotott, persze, nem mintha hasonlóval nem találkozhatott volna éppenséggel az ország egy és arany szívében: Budapesten. Vagy az ország két arany szívében: Budán és Pesten.

Akárhogy is, derék emberünk a dráma kérdésében úgyszintén jártasnak mutatkozva, ahol léha komédiákon túl jobbjára a tragédia érdekelte, egész könyvet írt a magyar irodalom nagy klasszikusáról, név szerint Katona Józsefről, hovatovább annak fő művéről, a messze szálló, ott is szóló: *Bánk bán*ról. A feleségét érte gyalázat megtorlásául az idegen származású magyar királynét, Gertrudist megölő bán megrendítő históriája mellest azon ritka esetek közé tartozik, amikor egy magyar eredetű téma az országhatáron túl ugyancsak termékenyítőleg hat, elsősorban a nem magyar ajkú alkotókra, így például hatott a kaptafájától néha messzire kalandozó, eredetileg cipésmester nürnbergi poétára, bizonyos Hans Sachsra, sőt, németül regény is született belőle.

Bizonyára sokan nem tudják – megér egy kis kitérőt –, hogy Sachs, akinek alakját Wagner örökítette meg egyik operájában, korának egyik legtermékenyebb költője volt. E derék, mindenre elszánt, jó hangon daloló, idáig hallatszó suszterünk a messzi tizenhatodik századból hatezernél több művet alkotott, amelyeknek műfaji és tematikai skálája lenyűgözően színes, szerteágazó. Hét prózadialógusa kivételével az összeset versbe öntötte, méghozzá majd háromszáz strófaszerkezetet alkalmazva, amelyek közül 13 a saját találmánya. Megírt szinte mindent, amit személyesen megélt vagy olvasott. Hovatovább az sem volt idegen tőle, hogy megírjon olyat is, amit más olvasott, de vesztére elmesélte neki. Vakmerő korai modernségével ha az egész világon nem is, de Nürnbergben mindenképp egyedül állt a maga idejében. Műveit két nagy csoportra oszthatjuk: az éneklésre, illetve mondásra szánt művek csoportjára. Sachs összesen kétszáz-tíz drámát alkotott, mielőtt 1576-ban elhunyt volna egy időskori baleset okozta

komplikációban: hatvanegy tragédiát, hatvannégy komédiát és nyolcvanöt farsangi játékot, mivel az utóbbit kedvelte legjobban. Itt ez tulajdonképpen azért érdekes, hogy lássuk, mennyien, sőt mennyire tapasztalt, sokrétű tollforgatók és hangszerelők foglalkoztak ezzel a mi szemszögünkéből is, ennek az íródo, szabálytalan, néha egészen drámai krónikának a megértése szempontjából ugyan csak fontos motívummal.

Hans Sachs nürnbergi mesterdalnok valamennyi művének végét a saját nevével, mint jobb cipőt a ballal, úgy rímeltette. Az *András, magyar király és hű helytartója, Bánk bán* Herold belépőjével, meghajlásával kezdődik, s Mann Lajos fordításában így hangzik:

*Tisztelt okos és bölcs urak!
Azért jártunk be nagy utat,
Hogy szolgálatként itt ma nektek
S jó erkölcsű hölgyeteknek
Eljátsszunk egy tragédiát. (...)*

Hans Sachs valamelyik humanista fordító közvetítésével a későbbiekben még nyilván több ízben is említendő Mátyás királyunk udvari krónikásától, Antonio Bonfinitől vette a témát, amely viszont először egy osztrák XIII. századi történetében fordul elő. Jókorá időgalopp után a rangos osztrák drámaíró, Grillparzert is megihlette Bánk bán tragédiája. Megjegyzendő, hogy utóbbinak hőse, az öreg, erősen tikkelő, hajlott hátú, csakhogy nem alattomban orrfacsaró szeleket eregető *Banbanus* a feltétlen alázat vegytiszta megtestesülése. Maga menti meg a mázas szavakkal, nem utolsósorban hevítőszer (népiesen búgató v. kancapor) segítségével az ő ifjú és kívánatos, tétova mosolyú feleségét elcsábító Ottó (tréfás népi változatban: Kangörccs Ottó) meráni herceget, Gertrudis királyné öccsét. Mintegy eldugja a vétkes Ottót a dühödt magyar honfitársak könyörtelen haragja elől, királyától ugyanakkor rendíthetetlen hűségéért mást nem kér, mint hogy megcsókolhassa a kis angyali királyfiúcska dundi kezét. De akárhogy is alakulnak a dolgok a változatok bármelyikében, Érdújhelyi Menyhért szempontjából végül is egy következtetés a lényeg. Márpedig az, hogy egyáltalán nem Bánk bán fosztotta meg epével teli életétől a vele durva fennhéjázással, fröcsögő szájjal és gúnyos grimaszokkal, erős akcentussal beszélő, dölyfös királynét. Ám akkor ki?

Érdújhelyi, ahogy mondja, ha megannyira élvezte is a műalkotást – kétség ne férjen hozzá, tényleg nagyon becsüli –, tárgyilagosság kedvéért mintegy: mégiscsak kényszerül megállapítani, hogy a kiókumlált szerelmi bonyodalom mögött igazából valós politikai összeesküvést lát. Gertrudis királynét – a király, II. Endre távollétében – magyar összeesküvők csoportja tette el láb alól, méghozzá a türhetlenné hatalmasodott külföldi befolyásnak véget vetendő. Keresték hát a rájuk nézve kedvezőtlen alakulások mögött a nőt, s nem volt nehéz megtalálniuk. Csak a cselekvés megfelelő pillanatára vártak, hogy eljöjjön, és midőn eljött, nem sokat teketóriáztak. Akitől pedig a végzetes szúrás származott, nem volt más, mint az indulatos, déliesen gyors kezű Törce fia Péter, Töre fia Péter, vagyis egyszerűen Törefi Péter, leszámazottja a Csanád nemzetségből származó Törének,

aki IV. Béla király oklevele szerint első földesura lehetett annak a helynek, ahol ma a Duna bal partján Újvidék, jobb partján az immár és rég Újvidékkel együttes Pétervárad áll. Ezzel aztán megoldottnak látszik mind az egykor Bélakúthoz tartozó település, mind a magas erőd nevének származása – Vokura és Farkasölő Péter legendája nélkül.

A név egy olyan ember nevéből jön tehát, aki maga is idegen támadás ellen vette föl a harcot, és ebben a harcban bukott el. Érdújrhelyi Menyhért történész és hitoktató, aki erről több előadást tartott az Egyesült Államokban, elsősorban clevelandi magyaroknak, történetét általában azzal fejezte be Törefi Péter vagy Petur esetét illetően, hogy magát a gyilkost minden valószínűség szerint rögtön megölték a merényletet követő felfordulásban, testét miszlikekre szabdalták, földi maradványait Gertrudis királyné mintegy ezer macskalélekből álló, ezer hangon nyávogó kedvenc állati sereglete elé szórták, összes javát pedig elkobozta az ezt követő királyi bosszú. Tulajdonképpen így lett királyi adományként az egyébként Franciaországból, a troisfontaines-i kolostorból importált volt cisztercieké Ökörd pompázatos völgye is a Fruska Gora lankáinál, a hömpölygő Duna hajlatánál. A cisztercieké, beleértve Bélakút kristályvizű forrását.

Bánk bán történetét több krónika is feldolgozta, magyaroké és nem magyaroké egyaránt, akárcsak a híres Bonfinié, mint már említést nyert, mégis aligha hihető, hogy Ibrahim nagyvezér, aki 1526 júliusában érkezett mintegy 40 ezer főt számláló seregével Pétervárad alá, olvasta volna bármelyiket. Ámbátor lehet, hogy Vokuráról, meg a Farkasölőről hallott, és a várat is valamilyen formában, legalább kívülről ismerte, hiszen egyesek tudni vélték, Ibrahim nem más, mint az a Dusán gyerek, akit innen raboltak el régen, pontosan az erőd alatti Forgósról, amely folyószakasz a kanyarban, pontosan ezen a helyen gellert kapó víztömeg kiszámíthatatlan örvényeiről kapta nevét, ellenben a part ezüst homokja olyan szép még ma is itt, olyan csillogó és csábító, hogy nyáridőben aligha lehet ellenállni neki. Főleg ha olyan kamaszféle az ember, mint amilyen Dusán volt azon a nyáron, amikor onnan elhurcolták, hogy Dusánból *dusmánt*, azaz hitetlent faragjanak. Szerető Jankájának a forró öleléséből ragadták el, hogy az a csók így erőszakkal befejezetlen maradjon.

Állítólag a vár külső, folyó felőli sáncán unatkozó strázsa látta, ahogy ez a két csodaszép, üde, szerelmes fiatal – a molnár izmos, kreol bőrű fia és a fegyverkovács nyúlánk, szőke lánya, az a kis fruska – lopva megérkezik odalenn a partra. Gondolván, hogy a fűzfabokrok takarásában aligha látható, amit tesznek, ifjonti hévvel gyorsan megszabadultak gönceiktől, pár kört úsztak, majd elvetették magukat a forró homokban. Nyilván nagyon vonzódtak egymáshoz, mert kisvártatva becézgetni, simogatni kezdték egymást, utána nekiláttak hevesen csókolózni. Hogy minden pillanatban lássa őket a lengedező ágak fölött, az őrszemnek annyira előre kellett hajolnia, hogy majdnem lezuhant a falról. Ki tudja, mi történik, ha egyszer csak az nem, hogy szinte a semmiből szakállas alakok jelennek meg a füzesben, rávetik magukat a szerelmesekre, aztán mindannyiukat akárha a föld nyelte volna.

Tény, hogy Dusán és az ő szép kis Janka-Pankája sose lett meg. Ellenben – hosszú idők után – a Péterváradtól nem messzi Bivalyosnál sikerült valahogy

törbe csalni, egész pontosan: bekeríteni egy mosdatlan, szuvas fogú, rút külsejű embert a környéken garázdálkodó, hírhedett Mitár Zlokolica v. Zlokolica Mitár bandájából. A szóban forgó társaság a kufárkodástól a csempészésig, lopástól a rablásig, sőt ha kellett, akkor kémkedésig, de mindennel foglalkozott. Tagjai közül ez a cinikus, félszemű férfiú, kinek az az egy szem se állott jól a fejében, azzal az eggyel is egészen jól látta, hogy ezt már aligha ússza meg boldog végezetű tárgyalással, ennek okán egy utolsó, nyilván többeket is izgató történetet kínált föl mindössze két kulacsnyi, Kamancról hozott búcsúborért, azzal együtt még egy vidám kis, lazácska időért cserébe. Kihallgatói és bírái ennek felét lealkudták, a másikká ráálltak, mert a kíváncsiság nagy úr. Csupán a fegyverkovács tiltakozott hevesen, ám kisebbségben maradt. Hovatovább ezzel akkora gyanúba keveredett, hogy el se engedték haza, fölöst hivatkozott bokros teendőire, több kard sürgős kikalapálására, mire. Az elkapott, most hidegvérrel borozgató lótolvaj és kapcabetyár pedig rettent kényelmesen, utolsó borának utolsó cseppjéig elmondta azt a szerteágazó történetet, amelynek itt csak a magva kerül közlésre, s amelyben Péterváradunk Forgósáig elmerészkedő, embert raboló török egyáltalán nem szerepel, mindenféle egyéb gyanús elem viszont bőven. Hosszú elbeszélését befejezván, melynek közepette több ízben kajánul a reszkető fegyverkovács felé bökött, a bandita egykedvűen felállt, nyújtózott egyet, megpödörte bajuszát, majd intett, hogy mehetnek. Előtte még amolyan utolsó kívánságként arra kérte a fogdmegeket, ha netalán egyszer Mitár is kézre kerülne, hát neki rögtön nyomják ki nem az egyik, hanem mindkét szemét, mielőtt bármit kérdeznének tőle. Hátrahagyott meséjének magva pedig a következő (a kínálózó témát H. S. mesterdalnok barátunk valószínűleg ugyancsak szívesen megrímelte volna):

Eszerint nevezzük akárki barlangjának, Vokuráénak vagy Péterének (akár Mitárének épp), a banda különös előszeretettel használta a helyet mindenféle zsákmány, illetve bűnös szerszám, élő tús átmeneti elrejtésére, hiszen megtapasztalták: oda a világon nem mer bemenni senki, vagy már el is felejtette, hogy egyáltalában létezik. Ők éjszaka járkáltak, fényt nem használtak – ösztön és szimat, illetve a hold és a csillagok után közlekedtek –, a bodzabokrok susogó mozgása meg lehetett odafönről nézve, úgy vélték, akár mindenféle álmatlan éji vad promenádjából eredő zajos mocorgás. Egyszer, még a kezdet kezdetén dobálták meg őket kavicssal az égből, tovább aztán senkit se érdekelt, merre tartanak a vaddisznók. Egészen csendes éjszakákon, amikor a szellő lehozta, jól kivehetően hallották az őrség fönti szilaj horkolását.

Nos, a lényeg, hogy mindenfélével foglalkoztak, amiből pénz származhatott. Mennyből jött-e épp, vagy a pokolból, mindegy, szaga nem volt. Itt aztán hosszú felsorolás következett a lókötéstől a dunai kalózkodásig, mástól egyébig, míg ez a közönséges banditától aligha elvárható, következésképp meglepő fondorlattal szőtt cselekvény végül oda nem kanyarodott, tekeredett a halálra vált fegyverkovácshoz, illetve annak eladdig üdvözítő sötétben leledző, rejtve viselt dolgaiig. Ebből márpedig kiderült, hogy a prima munkájáról hetedhét határon túl is messze híres Szervác mester, aki a várnak javított és élezett, továbbá új fegyvereket gyártott kapott anyagból, szép nagyokat csalt az elszámolásnál, a

különbözetből eredőt pedig részesedési alapon Mitárékra bízta, kiknek rovására így a különösen a határvidéken tiltott, saját szakállú fegyverkereskedelem is felíródott. És ez még nem minden, mert tulajdonképpen Szervác mester fogadta fel őket a fiatalabbik Niketics gyerek elrablására és megölésére, nem nézve jó szemmel az ő egyetlen leányának és a földi javakban sokkal vékonyabban álló, eredetileg másajkú molnár fiának egymás iránt fellángoló érzéseit. Aztán hogy éppen nem úgy lett, ahogyan kívánta, az annak köszönhető, hogy Mitár már nem bízott a Szervác mesterrel való hosszú együttműködésben, tartott annak lebukásától, ezért sebtében úgy döntött, hogy mindkét anyaszült meztelen, rémült fiatal gyorsan elpakolja magának. Magához veszi, mint aki itt az úr, a helyzeté mindenképp, aztán majd meglátja, hogyan lehet ebből a legjobban kijönni.

Addig agyalt, míg a gyönyörűséges nádszálkisasszonnyal kapcsolatban arra a következésre jutott, hogy legjobb lesz az valamelyik dúsgazdag, szőrös potrohú, koromfekete török basa háremében (imádják a szőkéket!), ez a fizikailag kifogástalan állapotban lévő gyerekférfi meg a saját csapatában. Sajnos, míg Mitár gondolkodott, ő (a vallomást tevő) megpróbálta leteperni a lányt. Egyik szeme bánta, mert Mitár, aki úgyszintén szerette a nőket, ám annál jobban a csengő dukátokat, semmit se utált jobban, mint amikor valaki megkísérelte bármelyik jó kis tervét átfirkantani, hát ha még a saját embere. Zlokolica Mitárnak, aki állítólag képes volt élő ember májából csipegetni, hovatovább az illető érzékeny zacskójában a golyókat pillanat alatt felcserélni, semmilyen lelki nehézséget nem okozott őt egy égő zsarátnokkal fejbe döfni, és kész csoda, hogy egyáltalán meghagyta nyomorék életét. Utána tényleg az lett, hogy Mitár megmozgatta török kapcsolatait, minek köszönhetően jöttek is a megfelelő emberek, szakértőt is hoztak, aki tüzetesen megvizsgálta a lányt, s miután az rendben találtatott minden *áспектusból*, ama felettébb intim szempontból is, az üzlet megkötött. A leányzót elvitték, a fiú maradt.

Bár látszott rajta, hogy iszonyatosan szenved, utóbb serényen nekilátott kitanulni a rablómesterséget, verekedéssel és lovaglással együtt, és amikor már úgy nézett ki, maradéktalanul beválik, egy kisebb csetepatét kihasználva hirtelen meglépett. Szerinte utánament a lánynak, mert vannak még ilyen bolond emberek a világon. Mitár volt embere csúful elvigyorodott, majd röhögve a fejét csóválta, mondván, mekkora baromság volt tőle, hogy a világtalan szemének oldalával ült ablakhoz a bivalyosi fogadóban. Papot nem kért, ellenben az ördög képviselőjét igen, azzal viszont nem szolgáltak neki. Nem mintha nem lehetett volna gyorsan olyat is keríteni.

Még le sem áldozott a nap, máris ott lengedezett a bitófán, a vár legmagasabb fokán, ahová majd Alapyék menekülnek, a boldogtalan Szervác mestert meg örökre elnyelte Pétervárad nyirkos, ajtajában is óriási penészfűrtökkel riogató, penészenyész pincesori tömlőce. Sose került elő az erőd gyomrából, ahol hordóban bort, bilincsből embert tartottak a néha úgy tűnt, mindenki fölött élő és rendelkező várakók. Az egésznek legnagyobb, hallgatóságos együttműködéssel vádolt vesztese, Szervác mester felesége, aki mind a férjét, mind a lányát, mind az összes vagyonát elveszítette – hiszen csak azt a ruhát hagyták meg neki,

amelyik éppen rajta volt, meg két zseb kását –, ziláltan, pár hónapos terhessége ellenére kilakoltatottan még ott téblábolt sokáig a vár falai alatt, jajveszékelt és az ingét tépte, utóbb köpködött is, meg az öklét rázta, hol a vár védőire, hol meg egyenest az égre. Végül Dunának ment a szerencsétlenje.

Hulláját, amelyen már különféle vízilények is láthatóan hizlalták magukat, jóval Pétervárad alatt fogták ki az ikráktól duzzadt dunai vizára pályázó halászok, és hantolták el jeltelenül az akkor még végig, egészen a mai, újjáépített vasúti hídig, sőt azon is túl dús parti sövényt alkotó fűzfabokrok, illetve szakállas törzsű fák susogó árnyékában. Violának hívták ezt a nőt, és a Duna partján élő emberek még sokáig úgy tartották, az a lenszínű, itt-ott őszes, sokszálú képződmény a fák törzsén tulajdonképpen nem is szakáll, hanem az a fájdalmába beletébolylult Violának az önkezével marokszámra kitépett haja. Violáé, aki még ott kísért a füzesben mindaddig, amíg valamiféle, égen inneni elégtétel nem jut ki neki azért a leírhatatlan igazságtalanságért, ami elsősorban itt érte, idelent, és csak utána jöhet a többi, amit, mondjuk, maradék dolgok fönti rendezésének nevezhetnénk.

Mármost, ha egyáltalán létezett rossz előjel magára a várra nézve, hát az mindenképp Viola szerencsétlen, baljós esete, ám senki se figyelt oda. A magyar kisurak, meg a nagyurak is, úgy látszik, királyukkal együtt egyformán foglalkoztak minden egyébbel, csak az országot fenyegető veszéllyel nem, legalábbis nem eléggé komolyra véve az amúgy nyilvánvaló dolgot. A német befolyás ellen korábban, láttuk, még sikerült produkálniuk többek között azt az összeesküvést, a török beözönléssel szemben viszont elképesztő nemtörődömséget mutattak, és azon mesterkedtek – miképp a saját népük fogalmazta volna meg a „nagy bűdös helyzetet”, amennyiben megkérdik –, hogy hát dögölne meg inkább a szomszéd tehene.

Még a Pétervárad ostromát elvben előkészítő, a védelmi vonalon serényen, jó érzékkel gyenge pontokat kereső, lyukakat ütő Bali bég is elámult ezen, és erről egy szerfelett tanulságos gyermekkori eset jutott eszébe, amikor testvéreivel puszta csínyből madarat próbáltak fogni, ez azonban nem sikerült mindaddig, amíg egyszer azt nem látták, hogy pár veréb fülsértő, iszonyatos ricsajjal tépi egymás tollát a porban, annyira belevakulva a verekedésbe, hogy különösebb ügyesség nélkül, puszta kézzel föl lehetett szedni őket (mellesleg nyilván úgy, ahogy annak előtte rég a felkopott állú Péter remete kapkodta el az egészen mástól, nevezetesen épp nem a viszály, hanem a szerelem hevétől ugyancsak elvakult halakat légyottjaik közben az ártéri ívóhelyeken). A török ellen menekülő balkáni szerbek ekkorra már rendre és hullámokban hozták a hírt a veszedelemről abban az új népzajlásban, amelyet a magyar történelemben Hunyadi János névvel jegyzett nemzeti és nemzetközi hős világraszóló nándorfehérvári diadala sem volt képes megállítani, merthogy az új népáradat – ahogy Érdűjhelyi Menyhértünk mondja ékesen: – nem oly kis hullámokban gyűrűzött, hogy egy ütközet mederbe szoríthatta volna, s a vészharang, mely vidékünk haláltusáját jelezte, megkondult; elközelt a siralom és pusztulás órája, midőn az enyészet angyala lebegett ezen előbb tündérligethez hasonló kert fölött.

A történet főáramlatához tartozik, mindenütt megemlékeznek róla az e tárggyal foglalkozók, hogy az újlaki ferences kolostorban élt ekkortájt egy csöndes, naphosszat szent szövegek fölé boruló, szakállát inkább rágsáló, mint borotváló, többnyire csak dünyögő, amúgy kiváló szellemi képességű szerzetes, aki egykor csaták zajában odaváló parancsokat osztogatott, személy szerint derék Tomori, régiesen: Tomory Pál hajdani budai várnagy. A neheztében mégis felocsúdó király, nem utolsósorban a Szentszék és az országos rendek sürgetésére Tomory, ha nem is egyből, de végül elvállalta a haza védelmét, ebből a célból lement az alsó Dunához, és amerre haladt, nagy hatást váltott ki személyes megjelenése. Azonban egy a taps, és más a pénz, márpedig az utóbbi csak nagyon vékonyan, késlekedve csordogált a már amúgy is minden jel szerint elkésett teendőkhöz.

Tomory Pál székhelyéül Péterváradot választotta, azonban annak átépítésére a török ostroma előtt már nem kerülhetett sor, a szultán hajói feltartóztathatatlanul közeledtek Pétervárad felé, a szárazföldön ment utánuk a hatalmas seregből mindenki, aki beosztása szerint nem kapaszkodhatott föl hajóra, és bár nehezen, mégis eléggé gyorsan haladtak ahhoz a lassú, felettébb kényelmes tempóhoz képest, amellyel Tomorynak a segítség érkezett volna, hiába küldözgette kétségbeesett, sürgető vészjeleit. A várbeli zsoldosság összesen ezer lovasból meg ötszáz gyalogosból állt (egészen régi időkhöz képest szép szám, az oszmán erőkhöz képest szinte semmi). Tomory ekkor egy utolsó kérdést intézett a királyhoz, vajon megütközzék-e, vagy elhagyja a várat? Miután az elhagyásra nyert utasítást, úgy döntött, a védelemmel az őutána erre legmegfelelőbbnek látszó Alapy Györgyöt bízta meg, jómaga meg még gyorsan megpróbál valamit, mivel egy kis anyagi támogatás mégiscsak befutott. Ezzel átkelt a Duna bal partjára, ahol hamarjában érette, meg azért a vékony pénzcsekéért is lelkesedni tudó pórokat gyűjtött maga köré. Sajnos ezeknek az embereknek többnyire halvány fogalmuk se volt a fegyverforgatás mind elméleti, mind gyakorlati tudományáról. Egy előnnyel viszont rendelkeztek: veszténivalójuk nem sok volt. Ezt azonban már nem lehetett a helyzet javára fordítani.

Tomory Pál utolsó erőfeszítése hiábavalónak bizonyult, mert mire bármit tudott volna kezdeni a szinte mindennemű katonai fegyelmet mellőző, inkább óriási vásárra emlékeztető, egymással nagy zsvivaj közepette, gyermeteg izgalommal ruhát, kardot, fejadagot cserélgető táborával, hadával megérkezett Ibrahim nagyvezér, és tüstént elvágta az utat. Tomory Pálnak más nem maradt, mint az, hogy – akár egy tágas nézőtérrel, amelyet a színpadtól átléphetetlen süllyesztő, még inkább vízzel csordultig töltött zenekari árok választ el – a mai Újvidék oldaláról végignézze a túloldali Péterváradnak, illetve Alapy Györgynek és bajtársainak hajmeresztő drámáját, miközben más teendője nem maradt, tán annyi, hogy kissé hátrébb tolja a székét, amikor nagyon átcsapnak a lángok. Vagy esetleg maga is köpködjék, meg az öklét rázza, miként cselekedte volt szegény Viola, balsorsú Szervác mester kisemmizett, földönfutóvá tett, megfúlt felesége.

Az ostromot Kemál pasazáde korabeli török történetíró, hadbíró, teljes nevén Ahmed Szemszeddin bin Szulejmán ibn Kemál (szül. Drinápolyban 1483 körül) számunkra legfőbb művében, a Nagy Szulejmán naplóján alapuló *Mohács-*

Náméjában úgy írja le, hogy volt a Duna partján egy vár, melynek erős sáncai és szilárd falai valának, mégis tapasztalni kellett a sors csapását és az ég haragját. E város Petrovaradin néven ismeretes, és a gonosz tervű hitetleneknek lakhelyül, a háború hegységében tanyázó farkasoknak barlangul, a gonoszság földjén születetteknek fészkeül szolgált. Az ellenségvadászó hadvezér, a világos elméjű pasa, a szerencsés szultán megmásíthatatlan parancsa értelmében a rumili hadosztállal és bégekkel, a saját katonaságával és a melléje adott janicsárokkal, mint egy rohanó folyam megindulván, Sewál hó 3-án (július 13.) a nevezett híres várhoz érkezett, és azt körülfogta. A környékező mezők a hit harcosainak vörös zászlóitól olyanokká váltak, mintha tulipánágyak lettek volna. A hadrendező és Aszaf bölcsességű pasa a maga csapatával a várral szemközt foglalt állást, a nagyszámú lovasság pedig előzőnlötte a környéket, mint a kiáradt folyam. A gonosz királynak Tomor Pauli nevezetű beglerbége – aki e híres várnak bánja és a romlottság házának építője volt, s aki *papasz* címet viselt, és rettenthetetlen bátorságáról volt ismeretes – számtalan gyalog- és lovasharcossal a folyó túlsó partján táborozott, hogy a várbeli gaz hitetleneket, ha szükség lesz, érlelmi és mindenféle hadiszerekkel segítse, és ezáltal bátorságot öntsön szívökbe, kitartásukat növelje.

Az Aszaf bölcsességű pasa a várnak a víz felől való oldalát is hatalmába akarván ejteni, 800 hajót szerelt vala fel kellő számú emberrel. Amint e hajók megérkeztek, a gonosz természetű ellenségnek a folyón álló hajóit – köztük valamiféle Mitrász nevű szerb kalóz rablójóit is, aki minden jó kapcsolat ellenére végül a gyaur oldalára állt, lévén maga is gyaur – tüstént elválasztották a vártól, a hitelenségnek e tanyájától. A tengerrel vetekedő folyam színét egészen elborították a vitéz harcosokkal megrakott hajók, így a várnak a víz felől eső részét is elzárták, a várban levő gonosz hitetlenek lelkét pedig a bosszúállás tüzével égették. A víz túlsó oldalán levő gonosz tervű hitetleneket – kik a folyó partján kezdeti nyüzsgésüket követően nagyvégre csatarendbe állottak – a hajókon levő harcivágyó vitézek puskatúzra vették és szétszórták. A jégeső módjára hulló golyók haszontalan létezésüknek erős fájáról leverték a gyümölcsöt és a levelet, a hegyes nyilak pedig egészen lelkökbe hatoltak a gyaur lázadóknak. Az előbb még szilárdan egy tömegben álló gonoszok most úgy szétszóródtak, mint szalmaszálak a szélben. A külső erődítmények – melyeknek falai ámbár fából valának, de azért oly erősek és szilárdak voltak, mintha kőből épültek volna – még azon a napon (júl. 15.) elfoglaltattak, mialatt a harci zaj az ég boltozatáig fölhatott. A falon kívül eső várost tehát a nagy zavar közepette elöntötte a harcnak kiáradt folyama; a gonosz hitetlenek pedig, midőn látták, hogy a sors csapásából fejökre zúdult áradatot nem bírják visszatartani, végső szükségükben minden házi szereiket tűzbe hányták. Hogy pedig hitvány életüket megmentse, a tüzet tették védőbástyájukká, s ezáltal az ellenség támadásától egy ideig meg voltak kímélve, mialatt a jól megerősített várba menekültek. A tűz lángja – mely mint ékesen szóló nyelv hirdette a szerencsétlenek borzasztó állapotát – a túlsó parton táborozó hitetleneknek lelkét égette. A füst elhomályosította a nyomorult papasz életének tükrét, s szívét a fájdalom tüze égette.

Keresztyén részről a pápai követ Burgio nuncius írja ékes betűkkel, hogy két nap múlva a török újra rohamot intézett, de az őrség elszántan védte magát, mire az ostromlók felhagytak a csatározással, négy ágyút szegeztek az építmény ellen, és lőtték éjjel, lőtték nappal. Miképp azt a nuncius jelentésében megjegyzi még: a helyzet alig nyújt reményt, mivel a falak gyorsan fogynak, mindazáltal reméli Tomory, hogy a vár még nyolc-tíz napig tarthatja magát, s ezer gyalogost kér megint a királytól, hogy vízen támadást intézhessen a török ellen, így akarván szabaddá tenni az átjárást. Segítség azonban nem jött. Miért is jött volna épp most, ha eddig nem, ezért az egyre cinikusabbá váló Tomory Pál haditanácsot tartott, miután felkelt székéből, s erőkímélés céljából félcivil, jórészt tapasztalatlan seregletével a vég előtt hátrébb húzódott. Mivel helytelennek ítélte meglévő erejével szembeszállni az özönlő sokasággal, lassú tempóban északnyugatnak vonult, és csak arra szorítkozott, hogy az ellenség előnyomulását lassítsa, szárazon a portyázó törökökkel viaskodva, vízen naszádosaival tartóztatva a török hajók előnyomulását, Bácsban tábort ütött.

Az ostrom folytatását a Náme úgy adja elő, hogy a falak mögé zárkózott hitetlenek ismételen felszólítanak, hogy térjenek a hódolás útjára, de midőn makacsságok, engedetlenségük és lázadásuk mellett továbbra is állhatatosan megmaradtak: az okos és tapasztalt pasa a vitéz emíreknek ágyúkat rendelt, hogy azokkal lövessék a várat. A hadbontó hősök mindegyikének külön helyet jelölt ki, s meghagyta, hogy a harcosok a szükséges fegyverzettel és mindenféle hadiszerekkel ellátva magokat, készüljenek a vívásához. A villám módjára működő ágyúkat előhozván, a várral szemközt több különböző helyen felállították. Mindennap reggeltől estig folyt a harc, hajnalhasadástól az éj beálltáig kövezettek a várbeli gaz gyaurok. A rettenthetetlen sereg éjjel és nappal a harc tüzét szította és a várat ágyúzta, miáltal a várat elfődő falat éppen úgy eltávolította, mint a fölékesített menyasszony arcáról fölemelik a fátyolt. Az aknászok aknákat nyitván, a vár alá hatoltak, s ennek szilárd alapjait acélkalapácsaikkal lerombolván, erejében megrendítették. Miután a bástyák alját kivájták, s alájok erős gerendákat fektettek, akkor a gerendák között lóporral töltötték meg, hogy annak meggyújtásával a bástyákat felrobbantsák, s a hegyhez hasonló szilárdságú várat a levegőbe röptésék, mint a könnyű szalmát.

Júl. 27-én a törökök felhágtak a falak romjaira, mire a még életben levő, kb. százfőnyi őrség a fellegvárba menekült, s harcolt életre, küzdött halálra. A pápai nuncius szerint az erőd piacán már bokáig ért a vér. Ember és állat vére egyaránt, meg a sok pacal, mivel a rohamozók lendületből az oda menekített patás állatseregletet is felkoncolták. Ekkor az őrség a templom tornyába zárkózott. A törökök, látva elszánt küzdelmüket, szabad kivonulást ajánlottak fel, ha mindössze egy szál ingben, fegyver és lábbeli nélkül elhagyva a várat, Tomory táborába mennek, mit azok ebben a reményvesztett szituációban el is fogadtak. Ennek megtörténte után a sebesülteket, beleértve állítólag a rangtalan, legsúlyosabban sebesült sajátjaikat is, akik csak akadályozták volna őket a továbbiakban, s akik közül többen is halálért rimáncodtak, szóval mindenkit, aki orvosolhatatlan sérüléssel a vár piacán feküdt, a török mintegy kegyesen, felettébb pragmatikusan leszúrta és a Dunába dobálta.

Kemál pasazáde ezt úgy regéli el, hogy a szerencsés Sewál hó 17-én (júl. 27-én), azon boldog napnak áldott reggelén, mikor keleten a hajnal hasadni kezdett, a hit harcosai imájokat végezték, és könnyörgésüket az Isten trónja körül álló angyalokhoz küldték fel. Amint az ágyútűz megkezdődött, háborogni kezdett a harc tengere, a krokodilusok felütötték fejüket a csata tengeréből, a tigrisek előrohantak a küzdelem hegységéből. Midőn a nyilak tollai, mint fekete felhő, elborították a szemhatárt, s így sem a nap, sem a többi égitest fénye nem lévén látható, a világos nappal már sötét éjszakává lőn az ellenség szemekre nézve, akkor az aknában levő lóport meggyújtották. Mihelyt a por meggyulladt és a föld belseje tele lőn tűzzel, a vár, mely eddig oly szilárdan állott, mint egy hegy, azonnal megingott alapjaiban, a gyaurok napja pedig sötét éjszakára változott. Amint most a gonosz fajzatúak meg akartak alázkodni és kegyelmet kérni, az erős és szilárd tornyok hirtelen a levegőbe repültek, s egy pillanat alatt minden részök szerte szétszóródott, mint marék szalmaszál. Óriási bűzös füst lövellt ki valamely lyukon a magaslat oldalán, sok-sok felismerhetetlen tárgy darabkáit kavarva a légbe.

Am volt a várnak, így folytatja Kemál, egy igen erős tornya, mely alá nem ért el az akna, s így ennek erős alapja és szilárd építésű oszlopai nem ingottak meg. A gonosz tervű ellenségből egy csapat e toronyba menekült, és így megszabadult a kardok csapásaitól. De nemsokára belátták, hogy ha a hétrétű föld gyomrába süllyednének, vagy a magas égbe röpnének is, akkor sem találnának szabadulást a gyűlölettel és bosszúval telt győzők dühétől; hogy tehát gonosz lelküket megmentésük, szívük őszinteségéből kiabáltak kegyelemért. A világos elméjű hadvezető és ellenségöldöklő pasa pedig az isteni törvény értelmében a próféta régi gyakorlatához alkalmazkodva, a szultánok ősi kánonához szabva eljárását, és végre eszébe véve e mondás értelmét: *a kegyelemzés a győzelem alamizsnája!*, megbocsátott e szégyennel terhelt bűnösöknek ballépésükért, így a gyűlölet és harag tüze egészen elaludt. A gonosz természetűeket megajándékozta a kegyelem díszköntösével, azok pedig örömmel hajtották nyakukat a hódolat igájába, és nagy hajlandóságot mutattak arra, hogy alattvalók legyenek. Amint a lázadás és engedetlenség tanyájából kijöttek, s ehelyett az alattvalók biztos kötelékébe léptek, jó szemmel tekintették őket. Bűnök és engedetlenségek megbocsáttatván nekik, mindenféle jótéteményben részesültek, s a bőkezű nagylelkűség számtalan ajándékaival örvendeztetének meg.

Még azon a napon, melyen a vár elfoglaltatott, feltűzettek az iszlám diadalmas zászlói a toronyra, a hit harcosai pedig – mert győzelmet nyertek – öröme és vidámságnak adták át magukat. A kereszt híveinek kemény szíve végre meglágyított, a tévelygő hitetlenek gonosz felekezete megtörtetett. Másnap a szerencsés és győzhetetlen padisah a csillag sokaságú hadsereggel, a tenger hullámaihoz hasonlító csapatokkal megérkezett a várhoz, és a környékén elterülő gyönyörű mezőn tábort ütött. A hadrendező és Aszaf bölcsességű Ibrahim pasával a rumili szerdások és szipeszalarok is megjelentek a padisah dívánjában, mely alkalommal a dob és zászló jelvényvel bíró csapatparancsnokok, a Tusz és Kanoz hatalmú és méltóságú bégek kezét csókolták a padisahnak, és hallották megmáshíthatlan magas parancsát. Az ellenségkötöző, várhódító, okos és tapasz-

talt pasa penig rendkívül értékes, arany és ezüst hímzésű díszruhákat kapott ajándékol, ráadásul két ragyogó szépségű, magával a nappal vetekedő, gyaur-ságában is tündöklő hajadont a környékről: egy magyar meg egy szláv ajkút, hogy mentnél jobban kimúlathassa magát gondos hadműve után. A harcban vele együtt részt vett és magokat kitüntetett vitézek is igen nagy jutalmakat kaptak, s hűbéreik fölemeltettek; a többi bégek között pedig drága kaftánok osztattak ki. – Pétervárad ezzel elesett, az ország belső kapuja betörtött, most már szabadon nyomulhatott előre a török Magyarország szíve felé – szögezi, illetve hát szögezte le a maga részéről ugyancsak rezignáltan Burgio nuncius.

Mindebből aztán megtudhattuk, hogyan esett Pétervárad egykor híres-neves, mára leginkább feledésbe merült ostroma, és az is kiderült, hogy maréknyi embere élén végül is mit válaszolt a kutyaszoritóba került, lelkében is hadakozó Alapy György várparancsnok az ellenség szokatlanul nagyvonalú ajánlatára, amelyben az példának okáért sokkal kegyesebbnek mutatkozott (legalábbis abban a pillanatban), mint amekkora kegyességgel viseltetett a római győztes egykor ugyanitt a jazig iránt. A megnyúlt idő ilyen messzeségéből persze tűnhet mindez már olyan aprónak, akár a bolhacirkusz; hát még ha térben képzeljük el, majd függőlegesbe állítjuk e távot, és felhágván rá, akárha onnan szemlélnénk, főnről az egykor sorsdöntő ostromot a sok kis alatt nyüzsgölődő, világunk sorsát piciben eldönteni igyekvő figurával, anélkül hogy Allahnak vagy magának a mi keresztyén Urunknak kiáltanánk ki magunkat, netalán mindkettőnek egyszerre. Mondhatnánk, mint a mai lelki pór: vihar a biliben? Abban mégis milyen sors kavarász bennünket, mint elalélt pondrót? És maga a sors milyen összefüggésben van Istennel? Neki is muszáj, hogy legyen: *fátuma*.

Hogy éppen ezen törte-e a fejét Ibrahim nagyvezér, ha most megpróbálnánk kinagyítani a jelenetet, amikor a fehér zászlót kitzúzó Alapy Györgyöt színe elé vezették, netalán máson, elég az hozzá, hogy amidőn az elbukott/kívívott vár mellvédjének egyik csodával határos módon épen maradt, kiszögellő részénél nagy nehezen elválasztotta tekintetét a Duna Forgós nevű, kisebb-nagyobb körökben kavargó, a füzes ellenére is viszonylag jól odalátszó szakaszától, ahol egy a víz színére telepedő vadkacsafélét szippantott be a mély hirtelen (valami óriási harcsa rabolhatott ottan épp, vélte), és megfordult, erősen barázdált arca fáradtságot tükrözött, két mélyen ülő, sötétbarna szeme pedig valamiféle megfoghatatlan szomorúságot. Testőreinek leírhatatlan rémületére valahányuknak megparancsolta, hogy engedjék el foglyukat, s húzódjanak hátrébb, jó messzire, hallótávolságon belül látni nem akar senkit, és ha lehet, gyorsan, mert fogytán a türelme.

Ibrahimot katonái géniusznak tartották, egyenest imádták, mindazonáltal olyan öntörvényű férfiúnak ismerték, akinek tudnak lenni jócskán fura, szélsőes megnyilvánulásai, egészen privát és hirtelen elhatározásai, miként az is, hogy a saját két lábán felmászott ide, és senkinek nem kellett fölcipelnie. Akárhogy, a parancs az parancs, némi vonakodással, de megcselekedték. Bármennyire hegyezték is a fülüket kiszáratva, nem tudták eldönteni, milyen nyelven beszél holmi kurta mosolyt követően az ő fényes vezérük Ibrahim a várbéli ellenség életben maradt legpogányabbikához, méghozzá tolmács nélkül,

és hogy az rövid hallgatása után milyen nyelven válaszol. Az egész nem tartott sokáig, akkor a gyaurok vezére letérdelt, és ahogy kell, fejet hajtott legyőzője előtt, védtelen fehér tarkóját mutatva. Később úgy mesélték, hogy az ő bölcs és magasságos Ibrahimjuk szelíd pillantásával rögtön lefegyverezte az őt mélybe taszítani szándékozó gonosz sárkányt, és pár okos, meleg szó után ígéretet kapott arra e lelki torzszülöttől, hogy miután elengedték, helyes útra tér, mert elméje abban a pillanatban örökre megvilágosult.

Nagyjából így történt ez. Alapy György és maréknyi vert serege, ki-ki abban a meghagyott egy szál ingben, mint vezeklő, fegyvertelenül és gyalog, mezítláb elindult az akkor már jó messzire visszavonult Tomory Pál nyomán, miután a török révészek rövidke ideig mesterségüket gyakorolták rajtuk. Nos, ma már nem sok látszik onnan, de Újvidék ipari negyedében létezik egy bútorraktár – amelyik a szlovén Slovenijalesé volt a legutóbbi Nagy Déli Háború előtt, most ördög tudja, kié –, annak félig salakos, félig tarackos udvarán van még ma is egy nagyobbacska domb, állítólag egykori kunhalom – nem érdemes kísérletezni vele, mert hamis kuttyák sokasága őrzi azt az udvart –, amely dombot Siratónak hívtak sokáig. Hogy mára mi lett a nevével, nem tudni, elég az hozzá, hogy arra mászott föl és fordult vissza utoljára az elveszett vár irányába a vereséget szenvedett parancsnok, legendás Alapy (újabbán *y*-jától megfosztva: Alapi; további változatokban: Alápi v. Halápi) György, majd innét is megtapasztalva a fergeteges török dúlás nyomait, meg ahogy mondanák, tán itt jött ki rajta utólag minden: lerogyott a hős, és sokáig rázta a sírás. Utána tényleg gyászos, békétlen idők következtek. Mert ha nem is varjú volt az, amit a sorsdöntő percekben látott meg a péterváradi vagy petrovaradini vár utolsó épen maradt tornyából a boszniai Hlapčići nevű kis faluból származó Alapy György magyar vitéz, ha nem is méreten aluli holló, de fekete galamb mindenképp, amely fekete galamb, amennyiben fehér párja helyett pillantatik meg, minden kétséget kizáróan szörnű és hosszú háborút jelentő tollas látvány.